

EDITORIAL

Lima ka tuig nga tiraniya, indi na pagpalawigon pa

Wala sang tupong nga pag-antus kag pagpamigos ang gindul-ong sang lima ka tuig nga malaut, traidor kag tiraniya ni Rodrigo Duterte. Subong labaw sa san-o pa man, nagaindakal ang balatyagon sang pumuluyo sa determinasyon nga pangibabawan ang tanan nga kahadlok kag kakulba kag maghimakas para tapuson ang labing ginakangil-aran nga rehimen.

Agud tukuron ang iya tiraniya, yabi nga polisiya ni Duterte ang wala pugong kag wala untat nga kampanya sang madamuan nga pagpamatay gamit ang pulis kag militar kag ang iya mga bayaran nga armadong manugpatay-tawo. Tuyo sini nga gamhan sang kahadlok kag piangon ang pumuluyo, agud magahari nga wala sang magahangkat kag may absoluto nga gahum kag himuon ang tanan nga luyag niya.

Sa iya paltik nga “gera kontra droga”, gera kontra sa pumuluyong Moro, kag gera kontra sa rebolusyonaryong hublag, pag-atake sa indi armado nga pumuluyo ang pangunahon nga taktika ni Duterte. Ginapaidalom ang mga sibilyan sa nagkalainlain nga porma sang pagpang-abuso sang armado nga mga gaway sang estado.

Linibo na sa bilog nga pungsod ang biktima sang ekstrahudisyal nga pagpamatay, pagdukot, tortyur, iligal nga pag-aresto, *red-tagging*, “narcotlisting”, pagbansag nga “terorista”, okupasyon militar, pagpangharas kag pagkugmat sa mga sibilyan nga komunidad, pilit nga rekrutment sa CAFGU, pwersahan nga “pagpasurender”, pagpamomba halin sa kahannginan, wala untat nga pagpanganon kag pagpabakwit. Pangunahon nga biktima sang terorismo sang estado ang mga mangunguma kag masang minorya. Ang deklarasyon ni Duterte nga luyag niya nga armasang ang mga grupong vigilante agud idugang sa pulis kag militar pat-ud nga magapalala sa pagpanalakay sa pumuluyo.

Gingamit niya ang pandemya umpisa 2020 para labi nga istriktu-

han ang pumuluyo, kontrolon ang ila hulag, idingot ang mga kahilwayan kag ipaidalom ang gubyerno kag bugos nga katilingban sa gahum sang pulis kag militar pinaagi sa National Task Force to End Local Communist Armed Conflict. Ginratsada ang paghimo nga layi sa mapintas nga “anti-terrorism law” nga nagaserbi subong nga hinganiban nga pangkugmat kag pagpigog batuk sa mga pwersa nga patriyotiko kag demokratiko.

Ginbangkrap ni Duterte ang kaban sang banwa sa iya nga korapsyon, wala sang katapusan nga pagpangutang, pagkaltas sang buhis sa mga kapitalista kag pagpabuy-unan sa mga pwersa nga pulis kag militar. Gin-uyatan niya ang korapsyon lakip ang baligyaanay sang iligal nga droga sa pungsod kag operasyon sang pinakadaku nga sindikato kriminal. Ginalapak-lapakan niya ang interes sang mga mamumugon, mangunguma kag masa nga wala sang trabaho, subong man ang mga titser, nars, empleyado sang gubyerno, kag

mga pamatan-on. Bisan sa tunga sang pandemya, kulang katama ang gintalana nga pondo sa pangpubliko nga ikaayong lawas kag ayuda sa pangabuhian para sa mga nadulaan sang trabaho kag palangitan-an.

Madasig nga nagtibusok ang kahimtangan sosyo-ekonomiko sang pumuluyo dulot sang mga dugang nga buhis ni Duterte, liberalisasyon sa pag-import sang bugas kag karneng baboy, pagpangbarat sa sweldo, pagpang-agaw kag pagbaylo-gamit sang duta, pagpanglaksam sa dunang manggad kag pagdambong sang mga korporasyong multinasyunal sa pagmina, mga plantasyon, proyekto pang-enerhiya kag iban pang mga operasyon sang mga burgesya kumprador. Minilyon nga pumuluyo ang nadulaan sang trabaho kag ginadingutan lunsay sa mga syudad kag kaumhan.

Sa lima ka tuig, wala sang kapares ang paglala sang kawad-on sang pungsodnon nga soberanya sang Pilipinas. Ginluiban ini ni Duterte sa paghatag-dalan sa China nga laksamon ang *exclusive economic zone* kag *extended continental shelf* sang pungsod, magtukod sang mga isla para tukuron kag palaparon ang mga pasili-

dad militar sini kag angkunon ang mga nagapalibot nga dagat kag resor-sa diri. Gintabog sini ang mga Pilipino halin sa ila mga dagat para solohon ang pagdambong sa suplay sang isda kag iban pang unod sang dagat.

Sa pihak nga bahin, ginanegosyo niya ang kinamatarung sang pungsod kabaylo sang mga armas kag iban pang kagamitan panggera nga baligya o hatag sang US. Mas madamo nga bala kag bomba kag daku nga ayuda militar halin sa US ang pangayo ni Duterte bilang “bayad” sa bangian nga Visiting Forces Agreement nga umpisa pa sang nagligad nga tuig nga kuno abi igabasura. Nagapabungol-bungol siya sa singgit nga ibasura ang Mutual Defense Treaty, Enhanced Defense Cooperation Agreement kag iban pang indi patas nga tratado nga nagahatag sang ekstrateryal nga gahum sa mga pwersa militar sang US sa pungsod.

Maathag katama nga ang plano ni Duterte nga magkapit-tuko sa poder, sa porma man sang pagdalagan bilang bise-presidente upod ang sino man nga pilion nga masaligan nga tinawo bilang pangulo, o ang reserba nga plano nga ipapanaog ang pasistang diktadurya. Luyag ni Duterte

nga tubtob buhi likawan ang anuman nga kriminal nga pagbista kag pada-yon nga maghugakom sang manggad kag gahum. Ugaling, sa plano niya nga magpabilin sa poder, ginaguba ni Duterte ang mga alyansa nga nagatukod sa iya rehimen kag ginapabas-kog ang determinasyon sang mga pwersa nga nagahandum nga tapuson ang iya pagginahum.

Dapat lubos nga ibuyagyag ang tanan nga krimen ni Duterte kag sang iya mga tinawo kag kahimbon. Dapat maghulag ang tanan para sukton si Duterte kag pabayaron sa tanan nga kasal-anan sa banwa.

Dapat malig-on nga maghulag ang pumuluyong Pilipino para tapuson na ang tiraniko nga paghari ni Duterte. Dapat ila nga ipakita sa kasada kag iban pang patag sang pagbato ang ila kaisog kag determinasyon nga sakdagon ang ila interes kag kaayuhan. Dapat hugot nga maghugpong ang tanan nga pwersang demokratiko para balabagan ang mga malain nga plano ni Duterte.

Ang duguon nga pagginahum ni Duterte patimaan sang garuk nga nagahari nga sistemang malakolonyal kag malapyudal. Magapabilin lamang sa poder ang mga mapanghimulos kag mapiguson nga nagaharing sahi paagi sa armadong pagtapna sa malapad nga masa sang pumuluyo. Ginahayag sang mahigko nga gera ni Duterte sa pumuluyo ang kahustuhan kag kakinahanglasyon nga maglunsar sang rebolusyonaryong paghimakas para tapuson ang ila nga pag-antus.

Pat-ud nga malampasan sang Partido kag sang demokratikong rebolusyon sang banwa si Duterte, bisan pa magmadinalag-on siya nga magpabilin sa gahum. Samtang nagalawig siya sa gahum, labing magadamo ang mapukaw, maorganisa kag mapahulag sang Partido, sang Bagong Hukbong Bayan kag sang mga organisasyong masa sa dalan sang pangmasang paghimakas kag armadong pagbato. Sa ulihi, indi mapunggan ang ululupod nga pag-ibwal sang kaakig sang banwa sa isa ka makagagahum nga unos nga magatapos kag maglubong sa tiraniya ni Duterte. **AB**

 <p>Tuig LII No. 13 Hulyo 7, 2021</p> <hr/> <p>Ang <i>Ang Bayan</i> ginabantala sa lenggwahe nga Pilipino, Bisaya, Iloko, Hiligaynon, Waray, Ingles kag Espanyol. Nagabaton ang <i>Ang Bayan</i> sang mga kontribusyon sa porma sang mga artikulo kag balita.</p> <p>Ginabuyok man ang mga bumalasa nga magpaabot sang mga saway kag rekomendasyon sa ikauswag sang aton pahayagan.</p> <p> @prwc_info</p> <p> fb.com/editorsofAB</p> <p> cppinformationbureau@gmail.com</p>	<h2 style="text-decoration: underline;">Kaundan</h2> <p>Editorial: Lima ka tuig nga tiraniya, indi na pagpalawigon pa 1</p> <p>Pondo para sa Covid-19, bubon sg korapsyon 3</p> <p>Pang-aresto kg militarisasyon sa Bicol 4</p> <p>Mangunguma ginpatay, 22 pamilya nagbakwit 4</p> <p>2 M16, nakumpiska sg BHB-Surigao del Sur 5</p> <p>DDoS <i>attack</i> sg AFP 5</p> <p>5 tuig ni Duterte, ginsug-alaw sg protesta 5</p> <p>Mga protesta sg banwa 5</p> <p>Sg busgon sg diktador ang mga sapat 6</p> <p>Nagalupad nga mga lungon 7</p> <p>Sa malip-ot nga pulong 8</p> <p><i>Money laundering</i>, lapnagon sa Pilipinas 9</p> <p>Krisis kg ribalan sa industriya sg <i>semiconductor</i> 10</p>
<p style="text-align: center;">Ang <i>Ang Bayan</i> ginabantala duha ka beses kada bulan sang Komite Sentral sang Partido Komunista ng Pilipinas</p>	

Pondo nga pangsabab sa Covid-19: bubon sang korapsyon

Bubon sang korapsyon ang binilyon ka piso nga gintalana sang rehimeng Duterte sa sabab sini sa pandemya nga Covid-19. Sa report sang mga ahensya sang estado sang Hunyo 25, ginatantya nga nagalab-ot pa sa ₱68.7-bilyon nga pondo o 25.43% sang kabilugan nga ₱665.7 bilyon nga gintalana para diri ang wala nagasto sang nagkalainlain nga ahensya sang gubyrnong Duterte umpisa pa Marso sang nagligad nga tuig sa indi mapaathag nga mga kabangdanan.

Naghalin ang gintingub nga pondo nga ini sa mga layi nga Bayanihan 1 (₱393.63 bilyon) kag Bayanihan 2 (₱205.12 bilyon) kag sa gintalana nga pondo sa mga ahensya sa pungsodnon nga badyet subong nga 2021 (₱66.97 bilyon).

Pinakadaku nga bulto sang wala magamit nga pondo ara sa Department of Health (DOH). Sa pondo nga ₱157.4 bilyon, ₱51.4 bilyon pa lang ang ginamit sang ahensya para sa pagbakal sang bakuna, suporta sa mga mamumugon sa ikaayong lawas, kag iban pa.

Sa gintalana nga ₱5.26 bilyon para sa mga bakuna, ₱1.12 bilyon pa lang ang nagastos sang DOH. Ang ₱9-bilyon pondo naman para sa *special risk allowance* sang mga mamumugon sa ikaayong lawas sang Hunyo 29 lang ginrelis halin sa pungsodnon nga pondo.

Ang ₱16.24 milyon nga para man sa mga mamumugon sa ikaayong lawas sang University of the Philippines-Philippine General Hospital wala pa gihapon natandog. Sa pihak ini sang pila ka beses nga pagduso sang sektor sa pagpanguna sang Alliance of Health Workers.

Paghingapos sang Bayanihan 2

Lakip sa mga departamento nga wala magamit nga pondo ang Department of Social Welfare and Development (DSWD) (₱1.3 bilyon), Department of Public Works and Highways (₱1 bilyon), Department of Agriculture (₱658.3 milyon), Department of the Interior and Local Government (₱580.471 milyon), DOH (₱266.2 milyon), kag Department of Labor and Employment

(₱224 milyon).

Ibalik sa National Treasury ang anuman nga pondo nga wala napa-nagtag sa idalom sang ginpalawig nga Bayanihan 2 pagkatapos nagpasar ang layi sang Hunyo 30. Ginatantya nga ara sa 4.6% o ₱6.5 bilyon sang kabilugan nga ₱141.6 bilyon sang ginpalawig nga Bayanihan 2 ang wala nagasto sang nagkalainlain nga departamento sang gubyrno.

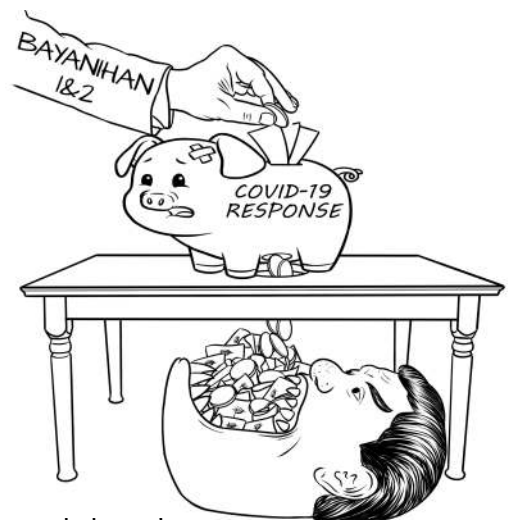
Ginkastigo sang nagkalainlain nga personalidad kag grupo ang kapabayaan nga ini sang rehimen. Suno kay Rep. Edcel Lagman, representante sang Albay, “seryoso nga pag-akusar” sa pagpabaya kag kapaslawan sang rehimen sa pag-atubang sa pandemya ang pagluntad sang mga wala nagamit nga pondo.

Ginkundenar man sang Alliance of Concerned Teachers ang Department of Education pagkatapos napaslawan nga gamiton sang ahensya ang nagalab-ot sa ₱1.7 bilyon nga pondo nga para tani sa *distance learning*. Natalana ang amo nga pondo para sa pag-imprinta sang mga modyul, ayuda sa mga titser kag iban pa.

Nag-untat naman ang programa nga libre nga pagsakay sang rehimen makaligad matapos ang Bayanihan 2. Sa atubang ini sang nagapadayon nga kakulangan sang pangpubliko nga transportasyon labina sa Metro Manila.

Pagsipad-sipad sa gasto

Suno kay Sen. Sonny Angara, nagapamuno sang komite sa pinansya sang Senado, sipad-siparon sini ang gasto sang tagasa ka ahensya sang gubyrno para mahibal-an ang

kabangdanan sang mahinay nga pagpagwa sang mga pondo.

Ginkwestyon man sang Senado sang nagligad nga bulan ang mahinay nga pagpagwa sang pondo sang DBM sa pihak sang pagluntad sang Anti-Red Tape Authority (Arta) nga gintalana para padasigon ang pagandar sang mga ini.

Pebrero kag Mayo pa lang sining tuig, nagpasaka na sang mga resolusyon sa Senado sanday Sen. Francis Pangilinan kag Sen. Risa Hontiveros para busision ang pagpagwa sang mga pondo. Sa Manubo nga Panalagan, nagsumiter man sang resolusyon ang 37 kongresman.

Ginbuyagyag man ni Sen. Manny Pacquiao sang Hulyo 3 ang nadula nga ₱10.4 bilyon pondo sang Social Amelioration Program (SAP) sa idalom sang DSWD. Suno sa iya, sa gin-gamit nga aplikasyon nga Starpay, ara sa 500,000 lang ang nakabaton sang SAP sa kabilugan nga 1.8 milyon nga benepisyaryo. Nagalagting nga ₱14 bilyon ang wala napanagtag sa mga benepisyaryo.

Maluwas pa sa DSWD, gin-akusar man sang senador sang korapsyon ang DOH kag Department of Energy. Nagabakal kuno ang DOH sang mga malapit na *ma-expire* nga mga bulong sa regular nga presyo sa baylo nga mas barato.

“Kon wala sang areglado nga pag-akawnt, indi naton mabasol ang pumuluyo kung isipon nila nga pagagamiton ini sang administrasyon para sa palaabuton nga eleksyon 2022,” suno kay Bayan Muna Partylist Rep. Carlos Zarate. AB

Pagpang-aresto kag militarisasyon sa Bicol

Isa ka mangunguma ang ginpatay kag 19 sibilyan ang gin-aresto sa nagka-lainlain nga operasyon militar sa Bicol sining nagligad nga duha ka semana. Napaidalom pa gihapon sa okupasyon militar ang madamo nga bahin sang rehiyon.

Gintiro kag napatay sang mga pwersa sang Regional Mobile Force Battalion si Alex Llabres, mangunguma kag residente sang Barangay San Roque Heights, Bula, Camarines Sur, sa iya nga balay sang Hunyo 24.

Sa Sorsogon, iligal nga gin-aresto sang 22nd IB ang 13 ka indibidwal, lakip ang anom nga menor de edad, sa Bulan sang Hunyo 28. Una nga gindukot ang mangunguma nga si Alvin Mapula upod ang iya nga mga hinablos nga sanday Althea Mapula, 2-tuig ang edad kag Janrex Mapula, 13, mga residente sang Barangay Bulawan.

Iligal man nga ginhunong ang mga pamilya nga nagpangita sa tatlo. Tubtob subong, nakulong pa gihapon sanday Editha Mapula, 43;

Mary Ann Mapula, 29; Angel Mapula, 12; Rey Mapula, 4; RJ Mapula, 7; Renz Guelas, 13; Sunny Preconcillo, 48; Emy Preconcillo, 39 kag Dante Bandola, 50.

Sa pareho nga adlaw, gin-aresto si Laurente Gestole, residente sang Barangay Cadandanan. Ginpahog kag ginpaandaman man sang mga berdugo sanday Regine Graidia kag Geraldine Gestole, mga residente sang Barangay Calpi. Sa banwa sang Donsol, gintiro kag iligal nga gin-aresto si Jesus Macenas, isa ka mangunguma, sang Hunyo 17.

Sa Masbate, gin-aresto sanday Mariel Suson, 22, titser, Jennifer Dollison Nuñez, myembro sang Amihan Bicol kag Sano Arendain sang Kilusang Magbubukid Bicol sang Hunyo 22 kag 23 sa Barangay San

Jose, Uson.

Sang Hunyo 18, gindakop sang 2nd IB sanday Joseph Delara, 18, residente sang Candelaria, Uson kag si Jude Serafin sang Tuburan, Cawayan. Ara sa kustodiya pa sang pulis si Serafin.

Samtang, 23 sa 44 barangay sa Tinambac, tatlo sa Lagonoy kag duha sa Goa, Camarines Sur ang gin-lichtot subong sang mga tropa sang 83rd IB. Umpisa pa Mayo nakakampo ang mga suldado sa mga banwa nga ini sa tabon sang Retooled Community Support Program.

Tuyo sang pagkampo nga ihanda ang lugar para sa pagsulod sang mga higante nga kumpanya sa pagmina, *quarry* kag ekoturismo sa distrito nga ginatawag nga “Partido”. Target pangunahon sang mga ini nga dambungon ang Tinambac nga nagaserbe nga pinakadaku nga *water reservoir* sa Camarines Sur. Manggaranon sa *mineral* kag kakahuyan ang kabukiran sang lugar. **AB**

Mangunguma ginpatay, 22 pamilya nagbakwit

Sining nagligad nga mga semana, tig-isa kaso sang pagpatay kag pagpanganyon ang nareport sa Negros Occidental, samtang 22 pamilya ang nagbakwit sa Surigao del Sur. Lima ka sibilyan man ang gin-aresto sa Bohol, Laguna kag Agusan del Sur.

Pagpatay. Ginpatay sang mga suldado sang 3rd ID sang Hunyo 9 si Erming Pacheco, isa ka Tumandok, sa Sityo Dala-upon, Carabalan, Himamaylan City. Gin-akusar siya nga nadalahig sa engkwentro sa tunga sang militar kag mga Pulang hangaway malapit sa lugar.

Pagpanganyon. Sa pareho nga adlaw, ginkanyon sang 3rd ID ang mabukid nga bahin sang Himamaylan City kag Binalbagan halin alas-10 sang aga tubtob alas-2 sang hapon. Nagresulta ang pagpanganyon sa tuman nga kahadlok kag pagkawasak sa pangabuhian sang mga residente.

Pagpabakwit. Sa Surigao del Sur, napilitan nga magbakwit sang Hunyo 23 ang 22 pamilya (100 indi-

bidwal) halin sa Sityo Panukmoan kag Sityo Manluy-a, Barangay Diatagon, Lianga. Ang mga bakwit kasi-maryo sang tatlo ka sibilyan nga ginmasaker sang 3rd Special Forces Battalion sang Hunyo 15. Ginpahog sila nga patyon kon maghambal bahin sa masaker.

Iligal nga pag-aresto. Dungan nga gindakop sang 47th IB sang Hunyo 25 sanday Carmilo Tabada, koordinaytor sang Central Visayas Farmers Development Center sa Trinidad, Bohol kag si Rev. Nathaniel Valente, pastor sang United Church of Christ in the Philippines, sa San Jose, Mabini, Bohol. Pareho sila nga gintamnan sang mga bala kag pusil kag ginpasakaan sang himu-himo nga kaso. Antes pa sini, biktima sila

sang *red-tagging* sang rehimen.

Gin-aresto sang mga pulis sang Hunyo 25 sanday Dana Marie Marcellana kag Christian Relao sa San Diego, San Pablo, Laguna. Ginpasakaan ang duha sang himu-himo nga kaso nga rebelyon kag *illegal possession of firearms*.

Sa Agusan del Sur, gindakop sang 8th Special Forces Company ang isa ka 12-tuig nga bata sa Sityo Marang, Barangay Mabuhay, Prosperidad sang Hunyo 4. Antes sini, wala patugsiling nga ginpalukpan sang mga suldado ang mga nag-ani sang mais sa ulumhan sa amo nga sityo kon sa diin duha ang napilasan. Lakip sa mga nag-ani ang 12 bata.

Pagpamahog. Iligal nga ginhalughog sang mga suldado kag pulis ang pito ka balay sang mga katapo sang Trinidad-Talibon Integrated Farmers Association sa Trinidad, Bohol sang Hunyo 27 kag Hunyo 28. **AB**

2 M16, nakumpiska sang BHB-Surigao del Sur

DINISARMAHAN sang mga Pulang hangaway ang mga armadong gwardya sang MRI Construction Company sa Barangay Zone 3, Lanuza, Surigao del Sur. Nakumpiska sa amo nga opensiba ang duha ka ripleng M16, isa ka *shotgun*, isa ka kalibre .45 pistola kag isa pa ka gamit militar. Napatay sa aksyong militar ang isa ka gwardya kag isa ka elemento sang CAFGU. Ginapanag-iyahan ni Paulo Lopez, himata ni Rep. Prospero Pichay Jr., ang kumpanya.

Kadungan sini, gin-ambus sang Bagong Hukbong Bayan (BHB)-Surigao del Sur ang mga pulis nga sakay sa *patrol car* nga nagresponder sa insidente. Ginpalukpan man sang BHB ang isa pa ka yunit sang Regional Mobile Group nga nagahulat sa lugar.

Sa Samar, madinalag-on nga napalayas sang BHB-Northern Samar ang mga tropa sang 20th IB nga nagalunsar sang Retooled Community Support Program (RCSP) sa mga barangay sang Epaw kag Sag-od sa Las Navas. Sang Hunyo 18 tubtob 19, gin-isnaysang mga Pulang hangaway ang mga suldado nga nagaoperasyon sa Barangay Epaw. Antes sini, ginpalukpan man sang BHB ang mga elemento sang 20th IB nga nagakampo sa dulunan sang Barangay Epaw kag Barangay Sag-od.

Halin Hunyo 21 wala pa magsulod liwat ang mga tropa sang AFP para mag-RCSP sa amo nga mga barangay.

DDoS attack sang AFP, DOST sa alternatibong midya

GINBUYAGYAG SANG QURIUM Media, organisasyon sa *cybersecurity* nga nakabase sa Sweden, isa ka report sang Hunyo 22 nga ang Armed Forces of the Philippines (AFP) kag Department of Science and Technology (DOST) amo ang sa likod sang mga *distributed denial of service* (DDoS) attack sa mga grupong Bulatlat, Altermidya kag Karapatan. Nagsugod ang mga atake sang tunga-tunga sang Mayo kag sa putok-putukan sa tunga-tunga sang Hunyo kag nagapadayon tubtob subong. Sa DDoS, ginadumog sang pila ka milyon nga nagasulod sa *website* para maghinay ini.

Kadungan man sini ang mga DDoS attack sa *website* sang Philippine Revolution Web Central (PRWC sa <https://cpp.ph>) nga nagdulot sang pana-panahon nga pagkadula sini. Gingamit man sang AFP ang mga pekeng akawnt sa Twitter para itulod ang kumpanya nga ipasira sang temporaryo ang akawnt sang PKP (*prwc_info*) kag dalayon nga sablagan ang upisyal sini sa impormasyon (@marco_cpp).

Suno sa Qurium, ang mga IP *address* nga gingamit sa mga pag-atake direkta nakaangut sa upisina sang militar sa Taguig City, kag sa proyektong Philippine Research, and Government Information Network sang DOST. Ginapaimbestigahan subong sa Kongreso ang insidente.

Samtang, ginsulod man sang indi-awtorisado nga mga elemento ang *membership application* o *app* sang 1Sambayan sang ikaduha nga semana sang Hunyo. Ginapatihan sang grupo nga kahimuan ini sang mga karibal sini sa pulitika.

Ika-5 tuig ni Duterte, ginsug-alaw sang protesta

MASOBRA ISA KA LIBO ang nagmartsa padulong sa Mendiola Bridge sa Maynila sa ikalima tuig sa poder ni Rodrigo Duterte sang Hunyo 30 agud sukton ang iya rehimen sang korapsyon, pagtraidor, pagpamatay kag pagpaantus sa banwa.

Sa pagpamuno sang Bagong Alyansang Makabayan, ginduso sang nagkalain-lain nga organisasyon ang pagtapos sa mga pagpamatay kag pag-akusar sa rehimen Duterte sa tanan niya nga krimen batuk sa pumuluyo. Naglunsar sang kapareho nga protesta sa San Pedro City, Laguna.

Sa pareho nga adlaw, ginkalampag sang mga mamumugon sa ikaayong lawas ang upisina sang Department of Health sa Manila City agud iduso ang ila benepisyong kag ipanawagan ang pagbiya sa pwesto sang sekretaryo sang departamento nga si Sec. Francisco Duque III.

75-tuig sang neokolonyalismo. Naglunsar sang isa ka raling kilat ang isa ka gatos nga pamatan-on sa atubang sang Embahada sang United States sa Pasay City sang Hulyo 4. Sa pagpanguna sang League of Filipino Students, ginaduso sang pamatan-on ang pagbasura sang Visiting Forces Agreement, Enhanced Defense Cooperation Agreement kag tanan nga indi patas nga mga kasugtanan kag tratado sa tunga sang duha ka pungsod. Ginkundenar man nila ang hayagan nga pagpaka-tuta sang rehimen Duterte sa US kag pagbaligya sa soberanya sang pungsod.

Protestang Pride. Nagtipon ang mga LGBTQ+ kag ila mga suporter sa Bantayog ng mga Bayani, Quezon City sang Hunyo 26 bilang pag-saulog sa Pride Month o bulan sang pagkilala sa mga kinamatarung sang LGBTQ+ kag pagbato sa diskriminasyon. Ginpangunahan ang protesta sang Bahaghari kag Metro Manila Pride. Naglunsar man sang tagsa-tagsa ka protestang *pride* ang mga organisasyon sa Pampanga kag Laguna.

Anti-Terrorism Law, ibasura. Nagprotesta ang mga pungsodnon-demokratiko nga organisasyon sang Hulyo 6 sa atubang sang Korte Suprema sa Padre Faura, Manila City para iduso ang pagbasura sang Anti-Terror Law sang rehimen Duterte. Una nga anibersaryo sang mapiguson nga layi sang Hulyo 3 kag nagapabilin nga wala pa sang sabat ang Korte Suprema sa mga petisyon batuk diri.

Sang ginbusog sang diktador ang iya mga sapat

Tubtob sa nabilin nga binulan sang upisyal nga termino ni Rodrigo Duterte, nagapadayon ang pagpabor niya sa iya nga armadong mga tinawo, labina sa Armed Forces of the Philippines (AFP). Ang permi niya nga ginkabig nga “mga suldado ko” nga ginadayaw sa masami nga pagbisita sa mga kampo, pagganyat sa ila nga magpatay kag manglugos, kag bisan sa pagprayoridad nga mabakunahan. Nagapanguna man sa mga pabor ni Duterte ang pagbusog sa ila sang kwarta kag gahum.

Bilang pangunahon nga haligi sang iya terorista nga paghari, todo ang pagpadaku kag pagpabaskog ni Duterte sa militar kag pulis. Mas o menos 400,000 ang subong nga numero sang mga suldado kag iban pang tinawo pangseguridad. Nagalab-ot lang sila sa 347,000 sang mag-umpisa si Duterte sa pagkapangulo. Subong man, ginpadaku ang numero sang mga CAFGU, nga target pa nga pada-muon sang rehimen tubtob 79,000 umpisa sang 2020. Sang 2015 ara sa 56,000 lang ang numero sang mga paramilitar. Sa subong, may 190 heneral ang AFP kag 146 ang Philippine National Police (PNP).

Ang pagpadaku sa militar tulod sang desperasyon ni Duterte nga tap-naon ang armadong rebolusyon. Sang 2016, ang Philippine Army nga amo ang pinakadaku nga sanga sang AFP, nagadamo lang sang 81,000 tinawo nga natunga sa 87 batalyon pangmaniobra. Gindeploy sang Oktubre 2017 ang 88th IB bilang una sa dugang nga 20-35 batalyon nga gintarget tukuron ni Duterte. Ang 99th IB, isa sa mga pinakabag-o nga batalyon, nakaistasyon subong sa Fort Magsaysay sa Nueva Ecija.

Pondo kag mandu sang US

Nangin madali ang paghimo ni Duterte sa iya plano bangud ginaportahan ini sang US. Halin 2016-2019, nagbaton ang rehimen sang ₱27.2-bilyong ayuda militar. Lakip diri ang ₱13.1-bilyon balor sang mga armas kag kagamitan militar. Gina-

hulat pa sang rehimen ang dugang nga ₱9.8-bilyon ayuda para sa tuig nga ini.

Lakip sa ginapondohan sang US ang pagtukod sang 11th ID sang 2018 nga nagasakop subong sa mga isla kag kadagatan sang Sulu kag target pun-an sang 4,500 personel. Kabahin sang dibisyon ang 1st Brigade Combat Team (BCT) sang Philippine Army nga nakabase sa istruktura kag direkta nga ginaar-masan sang US. Nagaopereyng ini bilang yunit nga kumpleto sa suporta pangkahanginan, mga kanyon, *armored personnel carrier* kag iban pa. Ang 11th ID kag mga BCT ginadireher sang militar sang US sa tabon sang nagkalainlain nga paghanas-militar.

Lakip man sa mga bag-o gintukod nga yunit ang Cyber Battalion sang armi para manguna sa mga pag-atake gamit ang internet.

Sandig sa pagpakig-abyan ni Duterte sa China, nakabaton man ang AFP sang mga ayuda militar halin sa China. Lakip diri ang 6,000 riple nga Norinco sang 2016. Kabahin sang ribalanay sang China sa US, todo-todo man ang pagtinguha sang China nga mag-angkon sang mabas-kog nga impluwensya sa mga upisyal sang AFP para kontrahon ang kontrol diri sang US. Makita nga may ara man nga litik sa sulod sang AFP nga nagatipyok sa China, nga nagsalig sa nagausbong nga gahum sang China sa rehiyon, o indi gani mga nakabenepisyo sa kibak sa maano-

malya nga mga kontrata sang gub-yerno kag napaburan sa negosyo sang mga sindikato sa droga kag is-magling.

Padya sa mga berdugo

Umpisa 2016, ginpaburan ni Duterte nga pataason ang sweldo sang iya mga suldado kag pulis. Napat-ud niya ang ila nga katampad sa doble nga pagdaku sa bulanan nga sweldo sang mga ordinaryo nga suldado tubtob sa mga heneral. Mas daku sang halos ₱6,000 ang lang-at sang basehan nga sweldo sang bag-o nga suldado (₱29,668) sa bag-ong-sulod nga mga titser sa mga pangpubliko nga eskwelahan.

Ang kadam-an sa mga bag-o nga baton nga mga nars naman nalan-sang gihapon sa ₱22,000-₱24,000 ang bulanan nga sweldo. Ginhimo ang pagtaas sang basehan nga sweldo para magganyat sang mas madamo nga rekrut. Sa pihak sini, wala gihapon malab-ot sang mga sanga sang AFP ang target nga numero sang rekrutment.

Nagabaton ang mga suldado kag pulis sang salalakot nga alawans kag benepisyo para sa pagkaon, panap-ton, pabalay kag iban pa. May sepa-rado pa nga bayad ang pag-entra sa operasyon kag pagpasakop sa armadong inaway. Mas mataas ang ila *take home pay* o mapauli nga sweldo bangud wala sila nagahulog sang pensyon, indi pareho sa ibang empleyado sang gubiyerno.

Nagabaton sang separado nga

alawans ang mga upisyal. Ang mga kapitan bulanan nga ginahatagan sang ₱7,000 samtang ₱35,000 sa pinakamataas nga ranggo nga heneral. Wala pa diri ang mga padya sa mga suldado nga ginahatagan sang kon anu-ano nga medalya, nga mahimo nagalab-ot sa ₱100,000 kada bulan. Pero ang tanan nga ini gamay nga kantidad kumparar sa mas daku nga kantidad nga padya sa mga heneral kabaylo sang katampad sa diktador. Ginabutang sila ni Duterte sa mga yabing pusisyon sa gubyerno pagkatapos magretiro. Paborito niya nga hatagan sang pusisyon ang mga heneral nga daan nadeploy sa

Davao. Makita ang mga daan nga upisyal sa indi magnubo 12 pusisyon sa kabinete, maluwas pa sa mga ara sa manubo nga pusisyon.

Nagsalom sa pondo sang banwa ang mga heneral kag iban pang upisyal. Sa pagpadrino ni Duterte gin kontrol niya gilayon ang Bureau of Customs (BOC) para sa mahapos nga pagsulod sa pungsod sang iligal nga droga kag mga kontrabando. Sang mabuyagyag ang ginpalusot sang anay hepe sang BOC nga si Nicanor Faeldon nga ₱6.5-bilyon nga balor sang shabu, duha ka anay heneral man ang magkasunod nga ginbulos sa iya.

Lunsay mga anay upisyal sang militar kag pulis man ang tatlo nga magkasunod nga ginbutang sa Bureau of Corrections para makontrol ang produksyon sang mga *druglord* nga padayon nga nagaopereyt halin sa sulod sang bilangguan.

Sang 2017, ginapatihan nga minilyon ang ginbulsa sang kahimbon nga mga heneral ni Duterte sa maanomalya nga pagbakal sang duha ka barko de gera sa pakitang-tawo nga pagsipa sa karibal nga mga upisyal sa ngalan sang kuno gera kontra-kurapsyon kag "gera kontra-droga." ^{AB}

(*Ipagwa sa masunod nga isyu ang ikaduha nga bahin.*)

Mga salakyan-pangkahanginan sang AFP:

Nagalupad nga mga lungon?

Daw nagalupad nga mga lungon ang mga helikopter kag eroplano sang Armed Forces of the Philippines (AFP). Bumagsak sang Hulyo 4 ang isang C-130 Hercules *transport plane* sang militar sa Barangay Bangkal, Patikul, Sulu, nga nag-agum sang pinakamalala nga kaswalti sa nagligad nga tatlo ka dekada.

Suno sa pinakauihi nga report, naglab-ot na sa 52 ang kumpirmado nga napatay lakip ang 49 ka suldado kag tatlo ka residente sang Sityo Amman sang amo nga barangay. Nagalab-ot sa 53 ang pilason kag ginabulong subong, kon sa diin 49 suldado kag apat ang sibilyan.

Ang segunda-mano nga eroplano nga ini ginbakal sang rehimen sang Enero lang halin sa US. Salin na ang kadam-an sa mga kagamitan panggera sang AFP, lakip ang mga barko kag eroplano nga ginamit pa sang Ikaduha nga Inaway Pangkalibutanon kag sa gera nga agresyon sang US sa Vietnam halin dekada 1960 tubtob 1970.

Natabo ang insidente pila ka adlaw pagkatapos ginpauntat ni Defense Secretary Delfin Lorenzana sang Hunyo 24 ang pagpalupad man sang mga Black Hawk helikopter pagkatapos nga bumagsak ang isa sini sa isa ka misyon paghanas sa Capas, Tarlac.

Bumagsak ang *combat utility he-*

licopter sang Hunyo 23 sang gab-i pagkatapos mag-*take off* ini halin sa daan nga base militar. Pagkaaga, nasapwan sang mga tim sang *search and rescue* ang samad nga helikopter sa may Crow Valley, Tarlac. Patay tanan ang 6 nga sakay sini.

Ang bumagsak nga S-70i Black Hawk isa sa 16 nga ginbakal sang Pilipinas sa Poland sang 2019. Ang anom sini, lakip ang bumagsak, nag-abot sa pungsod sang Nobyembre 2020. Nag-abot ang lima ka helikopter sang Hunyo kag ang ulihi nga bats magabot sa katapusan sining tuig.

Kabahin ang ginbakal nga 16 ka Black Hawk sa \$241-milyon kontrata (o ₱11.8 bilyon sa bayluhanay nga \$1=₱48.85) sa tunga sang mga gubyerno sang Pilipinas kag sang Poland nga ginpirmahan sang 2019. Himo ang mga ini sang PZL Mielec sang Poland, subsidyaryo sang kumpanyang US nga Lockheed Martin. (Napilitan nga magbakal sa Poland ang Pilipinas bangud ginbalibaran ini

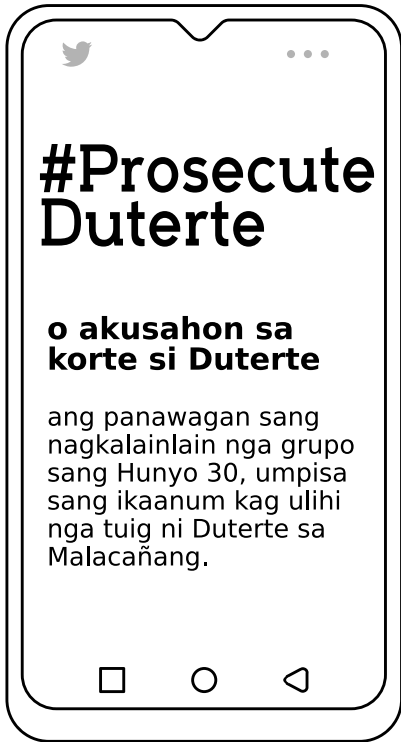
sang gubyerno sang Canada bunga sang malala nga rekord sa paglapas sa tawhanong kinamatarung sang rehimen Duterte.)

Sa kabilugan, may 18 patay kag apat nga pilason nga mga piloto kag suldado sa sunud-sunod nga pagbagsak sang helikopter umpisa sang Hulyo 2020 tubtob Hunyo 23 sining tuig.

Sang Hulyo 2020, apat nga mga piloto kag suldado ang napatay kag isa pa ang napilasan pagkatapos bumagsak ang isa ka Huey helicopter samtang nagalupad sa isa ka paghanas sa gab-i nga operasyon sa naaminhang Luzon.

Pagsulod sang tuig 2021, bumagsak naman sang Enero ang isa ka Huey helicopter sang 205th Tactical Helicopter Wing sa Bulonay, Impasug-ong, Bukidnon. Patay ang pito nga sakay sini. Nagasupporta sadto ang helikopter sa operasyong kombat sang 8th IB batuk sa Bagong Hukbong Bayan.

Sang Abril, napatay ang isa ka piloto sang Philippine Air Force samtang napilasan ang tatlo nga iban pa pagkatapos bumagsak ang ginasakan nga MG520 *helicopter gunship* sang 15th Strike Wing sa banwa sang Jetafe, Bohol. ^{AB}

Ika-52

ang Pilipinas sa listahan sang **53 pungsod** nga padulong na sa pagrekober

halin sa pandemyang Covid-19. Lakip sa gintakos ang **porsyento sang mga populasyon nga nabakunahan, pag-istrikto sang mga lockdown kag iban pang palatandaan.** Ang solo nga pungsod nga mas manubo pa ang kapasidad nga magrekober (ika-53) amo ang Argentina.

Ginkuhaan: Bloomberg Covid Resilience Ranking

80% sang mga bata nga Pilipino? "indi makahibalo sang dapat nahibal-an na nila."

Isa sa kada 4 estudyante sa Grade 5 ang wala sang kahanasan sa pagbasa kag matematiks nga dapat natun-an na sa Grade 2 o Grade 3, kag **apat sa kada 5 estudyante** nga 15-tuig ang edad ang indi makahangup sang mga basehang konsepto sang matematiks nga dapat nahibal-an na sang mga nag-Grade 5.

Ginkuhaan: World Bank

Press Freedom Predator

ang titulo nga ginhatag kay Rodrigo Duterte

sang Reporters Without Borders, upod sang 36 pa nga puno sang mga pungsod, sang Hulyo 5.

87%

sang Maynila ang negatibong maapektuhan sang mga pagbaha sa 2030

dulot sang **pagtaas sang kadagatan kag mabaskog nga bagyo bunga sang climate change.** Bulnerableng mapalayas ang 1.54 milyon residente sang syudad.

Ginkuhaan: Greenpeace East Asia

Nagapabilin nga ara sa listahan sang

10

pinakamalain nga pungsod para sa mga mamumugon ang Pilipinas

sa halambalanon sang **kinamatarung magwelga, magtukod sang unyon kag hilway nga pagpahayag sang mga mamumugon.** Ikalima ka tuig na ini subong sang pungsod sa amo nga listahan.

Ginkuhaan: 2021 Global Rights Index, International Trade Union Confederation, 2021

Benigno Aquino III, 61,

napatay sang Hunyo 23 sa sakit sa bato.

Mas kilala ang iya nga rehimen sa **korapsyon (Priority Development Assistance Fund)** kag Mamasapano 44. Nagserbi siya nga ika-15 presidente sang reaksyunaryong estado halin 2010 tubtob 2016.

Katipunan

o Kataas-taasan, Kagalang-galangang Katipunan ng mga Anak ng Bayan gintukod sa gab-i sang

7 Hulyo 1892

sa balay ni Deodato Arellano sa 734 Calle el Cano kanto sang Azcarraga (subong Recto) sa syudad sang Maynila.

Pilipinas, liwat ginbutang sa listahan sang mga pungsod nga lapnagon ang *money laundering*

Liwat ginbutang sang Financial Action Task Force (FATF) sang Hunyo 24 ang Pilipinas sa ginatawag sini nga “grey list” o listahan sang mga pungsod nga may mataas nga insidente sang *money laundering*. Buot hambalon, ipaidalom sang FATF sa mas hugot nga pagmonitor ang mga bangko kag pinansyal nga mga transaksyon sang pungsod.

Ang “money laundering” amo ang paglimpyo sa mahigko nga kwarta nga nahugakom halin sa mga ilegal nga aktibidad paagi sa pagsay-lu-saylo sini sa mga bangko o pagbutang sini sa mga lehitimo nga negosyo. Ang FATF isa ka internasyunal nga organisasyon kontra-*money laundering* nga gintukod sang G7. Una nga ginbutang sa *black list* sang FATF ang Pilipinas sang 2000 kag sa *grey list* sang 2012.

Ginhimo sang FATF ang pag-istriktong sa pihak sang pag-amyenda nga ginhimo ni Rodrigo Duterte sa Anti-Money Laundering Act sang Pebrero kag pagpasar sang Anti-Terrorism Act sang Hunyo nga kuno nagatum-ok sa pagtapna sa “pagpinansya sa terorismo”. Wala gin-igo sang pareho nga layi ang mayor nga mga krimen nga ginhalinan sang mahigko nga kwarta—ang baligyaanay sang ilegal nga droga kag korapsyon.

Sang 2019, ginrebyu sang Anti-Money Laundering Council (AMCL) ang 161,650 *suspicious transaction report* (report sang makaduluda nga transaksyon) o STR halin Enero 2013 tubtob Disyembre 2017 nga nagabalor sang ₱17.9 trilyon. Natukiban sini nga 12,508 sa mga STR nga may balor ₱10 trilyon halin sa pagbaligya sang ilegal nga droga kag kaangut nga mga krimen. Katunga sang balor (₱5 trilyon) ginreport sa una nga tuig sang “gera kontra-droga” sang rehimeng Duterte. Sa tunga sang 2015 kag 2016, nagtaas sang halos 200% ang balor sang mga transak-

syon nga may angut sa ilegal nga droga. Wala sapayan nagnubo sad-tong 2017, nagapabilin nga mataas ang numero sang mga transaksyon kumparar sa 2014. Ang STR amo ang mga report nga ginsumiter sa AMCL angut sa mga transaksyon nga ginadudahan nagalimpyo sang mahigko nga kwarta.

Halos tanan nga mga transaksyon nga ginrebyu nag-agi sa lokal nga mga bangko. May bahin sang nalimpyo nga kwarta (29%) nga nagawa pakadto sa US, Costa Rica, Malaysia kag Nigeria pero daku nga bahin sini naglibot lang sa sulod sang pungsod.

Sa isa ka mas malapad nga pagtuon nga ginpagwa sang AMCL sang 2020, nagtaas ang numero sang makaduluda nga transaksyon sang halos 11 beses halin 2013 tubtob 2020. Sa tunga lang sang 2019 kag 2020, ginatantya nga nagtaas ini sang 68% o halin 623,000 padulong 1.01 milyon.

Halin 2012 tubtob subong, ginakabig sang mga internasyunal nga ahensya nga nagamonitor sa internasyunal nga baligyaanay sang ilegal nga droga nga “seryoso nga halambalanon” ang *money laundering* sa Pilipinas. Sa 2021 International Narcotics Strategy Report sang US nga ginpagwa sang Marso, ginsiling sini nga ginagamit sang mga Chinese nga sindikato ang Pilipinas bilang internasyunal nga tagalagan kag alagyan sang ilegal nga droga kag mahigko nga kwarta ha-

lin diri. Ang sindikato nga ini ang nagasuplay sang nagapadaku nga bolyum sang *shabu* para sa lokal nga baligyaanay. Sa report sang AMCL, ara sa 54% sang mga STR nga nasumiter halin Enero 1 tubtob Septyembre 2020 kaangut sa baligyaanay sang ilegal nga droga.

Luwat sa internasyunal nga operasyon sang mga sindikato sang droga, mataas man ang lebel sang korapsyon sang mga upisyal sang gubyerno kag lapnagon ang *human trafficking* sa Pilipinas—mga krimen nga ginahalinan sang mahigko nga kwarta. Napahapos ang pagsulod-gwa sang mahigko nga kwarta nga ginadungan sa daku nga bolyum sang remitans sang mga migranteng Pilipino. Luwat sa lokal nga mga bangko, ginalimpyo ang mahigko nga kwarta sa mga pribadong negosyo, partikular sa mga kasosyo nga kasi-no. (Isa sa mga pinakadaku nga pasugalan sa pungsod ang mega-kroni ni Duterte nga si Enrique Razon. May kontrata man ang isa pang kroni ni Duterte nga si Dennis Uy nga magatukod sang higante nga kasino sa Cebu.)

Sa separado nga report sang Securities Exchange Commission, gintumod ang pagpandambong kag korapsyon bilang mayor nga ginahalinan sang mahigko nga kwarta nga nagasulod sa sektor sang pinansya halin 2017 tubtob 2019. Halin sa lokal nga korap nga mga pulitiko ang bulto sang mahigko nga kwarta, pero may ara man nga pila nga ginadudahan halin sa China. Suno pa sa Securities and Exchange Commission, “lubos nga manubo o wala” ini sang namonitor nga pondo nga “nagasuporta sa terorismo.”

AB

Krisis kag ribalan sa industriya sang *semiconductor*

Ang industriya sang *semiconductor* ang isa nga ara sa sentro subong sang nagasingki nga imperyalista nga banggianay sa tunga sang mga higante nga kapitalistang pungsod sang US kag China. Ang retorika sang “hilway nga negosyohanay” ginpahigad sa atubang sang direkta nga pagpasilabot sang mga imperyalistang estado sa paglagas nga makontrol ang produksyon kag distribusyon sa yabing produkto pangteknolohiya nga ini.

Ang banggianay nga ini kabahin sang nagapadayon nga nagasingki nga kumpetisyon sa tunga sang mga higante nga monopolyong kapitalista. Ginakinaiyahan ini indi lang sang karrera sa teknolohiya sa produksyon, kundi labaw pa, sa paggamit sang gahum sa pulitika kag kusog militar agud ipiton ang mga pangontra. Ginasalaming sini ang malala nga krisis sang pangkalibutanon nga sistemang kapitalista nga ginakinaiyahan sang anarkiya kag sobrang produksyon, paglamon sang mga higante sa mas gamay nga kapitalista kag nagagrabang pagpanghimulos sa mga mamumugon.

Ang industriya sang *semiconductor*

Ang mga *semiconductor* isa sa pinakayabi nga pyesa sa mga produktong elektroniko. Ginatawag man ini nga IC (integrated circuit), *electronic chip* o *microchip*. Ang ikasarang nga kontrolon ang ilig sang kuryente sa tuman kagamay nga

circuitry (alambre o wire) ginagamit para kontrolon ang (o magserbi nga “utok”) mga kompyuter, *smartphone*, *hard drive*, telebisyon, kamera kag lakip ang mga “maalam” nga kagamitan sa balay, modernong kotse, mga *drone*, mga kagamitan militar kag madamo nga iban pa.

May tatlo ka tipo sang kumpanya sa industriya sang *semiconductor*: may mga nakatum-ok sa pagdisenyo sang *circuitry* sang *chip* (pareho sang Qualcomm kag Nvidia); may nakapokus sa aktwal nga pagmanupaktura o produksyon (pareho sang Taiwan Semiconductor Company o TSMC kag Semiconductor Manufacturing International Corporation o SMIC); kag may nagadesinyo kag nagamanupaktura (pareho sang Intel kag Samsung).

Sang 2020, nagapanguna sa baligyaanay sang *semiconductor* ang Samsung Electronics (South Korea), Intel (US) kag IMSC (Taiwan). Walo sa nagapanguna nga kumpanya nga ini halin sa United States. Ang pina-

kadaku nga kumpanyang Chinese ara sa ika-19 nga pwesto.

Pero ang pinakadaku nga kumpanya nga aktwal nga nagamanupaktura sang *semiconductor* ara sa Asia. Ara sa Taiwan ang 63% sang kabilugang suplay sang *semiconductor*, sa pagpanguna sang TSMC nga nagasuplay sa 51.5% sang *semiconductor* sa bilog nga kalibutan. Nagahalin man sa South Korea ang 18% sang suplay kag halin sa China ang 5-6%.

Ginatublag subong ang nagkalainlain nga patag sang kapitalistang produksyon sang kakulangan sa suplay sang *semiconductor*. Nagumpisa ang kakulangan nga ini sa ulihi nga bahin sang 2020 bangud sa gulpe nga pagdaku sang baligyaanay sang mga kompyuter kag iban pang kagamitan elektroniko kadungan sang mga pagbag-o sa estilo sang pangabuhing palangitan-an bunga sang pandemya. Dulot man ini sang liwat nga pagsikad sang produksyon sang mga salakyan nga wala sang pauna nga order sang suplay pagkatapos pila ka bulan nga nagsira bangud naghina ang baligyaanay sa atubang sang pandemya. May ara man nga kakulangan sang suplay sang *semiconductor* bangud ginadumilian sang US ang SMIC, ang pinakadaku nga prodyuser sang *microchip* sa China, nga magbaligya sang *semiconductor* sa mga kumpanyang Amerikano.

Isa sa labing naapektuhan sang kakulangan sa suplay sang *semiconductor* amo ang produksyon sang mga salakyan. Ginatantya nga magalab-ot sa 2.5 milyong kotse ang wala mamannupaktura sa una nga tunga sang 2021 bangud sa problema sa suplay. Naapektuhan man ang produksyon sang bag-o nga mga kagamitan elektroniko. ^{AB}

(Ipagwa sa masunod nga isyu ang ikaduha nga bahin.)

Ang teknolohiya sa mga *semiconductor*

NAGAPAABANTE ANG TEKNOLOHIYA sang *semiconductor* nga may angut sa ikasarang nga paiguon ang mga *circuit* (o sistema sang mga alambre) sa gamay nga espasyo. Sang dekada 1950, ang isa ka *electronic chip* may ara lang napulo ka *circuit*. Pila ka gatos ka pilo nga nagdaku ini sang dekada 1960. Ginasiling nga nagdoble ang kapasidad sang mga *chip* kada duha ka tuig. Sang katapusan sang dekada 1980, ang isa ka selyo-kadaku nga *chip* sarang mag-unod sang 16 milyong *circuit*. Sa nagligad nga mga tuig, nahimo nga paiguon sa gamay nga espasyo nga ini ang 7-10 bilyong *circuit*.

Nagagamit sang espesyal nga teknolohiya para i-imprenta ang *circuit* sa mga *silicon wafer* (8-12 pulgada nga korte biskwit) nga himo sa puro nga *silica*. Ang pinakaabante nga produksyon sang *semiconductor* sarang mag-imprenta sang *circuit* nga 7 nanometer (nm) ang kadakuon. (Ang dayametro sang kinaandan nga buhok sang tawo 80,000-100,000 nm). Ginpauswag na ang ikasarang sa teknolohiya nga 5 nm kag 3 nm.